

วิถีชุมชนล้านนากับการบริหารจัดการน้ำตามแนวทางพระพุทธศาสนา
Lanna Community Way and Water Management in accordance with Buddhism

กิตติศักดิ์ แท่งทอง

Mr.Kittisak Tangthong

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhachinaraj Buddhist College, Mahachulaalongkomrajavidyalaya University Thailand

Email.kitti6122500@gmail.com

บทคัดย่อ

ชุมชนล้านนามีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตภูเขาและที่ราบระหว่างภูเขา มีป่าไม่มาก จึงเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำที่สำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำปิง วัง ยม น่าน ทิวเขาที่สำคัญในภาคเหนือได้แก่ ทิวเขาแดนลาว ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับพม่า ตั้งแต่จังหวัดเชียงใหม่ถึงจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทิวเขาถนนธงชัย เป็นทิวเขาที่ต่อจากทิวเขาแดนลาวทอดลงไปทางใต้ กั้นพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า ตั้งแต่เขตจังหวัดตากถึงจังหวัดกาญจนบุรี ทิวเขาผีปันน้ำอยู่ทางตอนกลางของภาคเหนือ ทิวเขาหลวงพระบางกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับลาว การที่ดินแดนล้านนามีแม่น้ำและแหล่งน้ำเป็นจำนวนมาก ทำให้วิถีชีวิตชุมชนคนล้านนาได้พึ่งพาอาศัยใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำเหล่านั้น จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญที่ชาวล้านนาต้องรักษาและดูแลต่อไป วิถีชุมชนล้านนากับการบริหารจัดการน้ำตามแนวทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นการนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนชาวล้านนา

คำสำคัญ การบริหารจัดการน้ำ คือ กระบวนการ กรรมวิธี จัดการน้ำ รวมตลอดถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำให้คงอยู่ยืนยาวของชุมชนล้านนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

Abstract

The Lanna community is mostly mountainous and plains between the mountains and there are many forests, it is many important rivers such as the Ping, Wang, Yom, and Nan River. The important mountains in the north are the Laos mountains, which border the border between Thailand and Myanmar from Chiang Mai to Mae Hong Son. Thanon Thongchai Mountain is a mountain range that continues from the Laos mountains. Border between Thailand and Burma from Tak to Kanchanaburi. Phi Pan Nam Mountain Range in the middle of the North. Luang Prabang mountain range separates the border between Thailand and Laos. There are many rivers and water bodies in the Lanna land, thus the way of life of the Lanna community depends on the benefits of those water sources. It is an important duty that the Lanna people have to maintain and take care of. Lanna community way of life and water management according to

Buddhism, therefore, it is the application of Buddha's teachings and teachings in the water management of the Lanna community.

บทนำ

ล้านนา คือ ดินแดนที่มีน่าน้ำลำน้ำ คือมีที่น้ำจำนวนมากเป็นคำคู่กับลำน้ำช้าง คือ ดินแดนที่มีช้างนับล้านตัว อาณาจักรล้านนามีความทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยเมืองสำคัญกระจายตามเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำสายสำคัญต่างๆ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของล้านนาตั้งอยู่ทางตอนปลายของแนวเทือกเขาที่ทอดลงมาจากประเทศจีน ทำให้มีพื้นที่ราบสลับกับเทือกเขาสูง ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานของชาวล้านนาจึงขึ้นอยู่กับบริเวณที่มีดินและน้ำอุดมสมบูรณ์ ซึ่งมักสร้างเมืองตามแอ่งใหญ่ๆ เช่น แอ่งเชียงใหม่-ลำพูน แอ่งลำปาง เป็นต้น แอ่งเหล่านี้ตั้งอยู่ระหว่างเทือกเขา มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบกว้างใหญ่และมีแม่น้ำไหลผ่าน ซึ่งการเกิดขึ้นของเมืองก็จะกระจุกตัวอยู่ตามเส้นทางแม่น้ำสายหลัก และแม่น้ำสาขา เพื่อใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคตลอดจนใช้ในการเพาะปลูก

ปัจจุบันล้านนาหมายถึง ดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่, ลำพูน, ลำปาง, เชียงราย, พะเยา, แพร่, น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คือ เมืองเชียงใหม่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตภูเขาและที่ราบระหว่างภูเขา มีป่าไม้มาก จึงเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำที่สำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำปิง วัง ยม น่าน ทิวเขาที่สำคัญในภาคเหนือได้แก่ ทิวเขาแดนลาว ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับพม่า ตั้งแต่จังหวัดเชียงใหม่ถึงจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทิวเขาถนนธงชัย เป็นทิวเขาที่ต่อจากทิวเขาแดนลาวทอดลงไปทางใต้ กั้นพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า ตั้งแต่เขตจังหวัดตากถึงจังหวัดกาญจนบุรี ทิวเขาผีปันน้ำอยู่ทางตอนกลางของภาคเหนือ ทิวเขาหลวงพระบางกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับลาว

การที่ดินแดนล้านนามีแม่น้ำและแหล่งน้ำเป็นจำนวนมาก ทำให้วิถีชีวิตชุมชนคนล้านนาได้พึ่งพาอาศัยใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำเหล่านั้น จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญที่ชาวล้านนาต้องรักษาและดูแลแหล่งน้ำ การดูแลรักษาแหล่งน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนที่ต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ยิ่งในภาวะแล้งรุนแรงที่ไทยกำลังประสบอยู่นี้ การเห็นคุณค่าและร่วมรักษาแหล่งน้ำ จึงเป็นสิ่งที่ต้องเร่งทำร่วมกันอย่างยิ่ง เพื่อให้มีแหล่งน้ำคุณภาพดี ที่สามารถนำมาใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภคต่อไปได้ เพราะน้ำคือชีวิต รักษา น้ำเสมือนรักษาชีวิต

พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ธรรมชาติ

การศึกษาจากพุทธประวัติพบว่าพระพุทธเจ้ามีพระชนม์ชีพสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชนม์ชีพ ได้ประสูติ ณ ลุมพินีวันอุทยาน มีแม่ไม้ที่ร่มรื่นตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณภายใต้ต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา และดับขันธปรินิพพาน ณ ป่าสาละวัน เมืองกุสินารา พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ตามราวป่าและภูเขา เป็นเวลา 45 พรรษา ความสงบของธรรมชาติเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่น่าไปสู่การตรัสรู้ธรรมอันประเสริฐและสาร์ตณะแห่งการตรัสรู้ก็คือธรรมชาติทรงกำหนดพระวินัยสำหรับพระภิกษุและภิกษุณีสงฆ์ เช่น บทบัญญัติที่ทรงห้ามทิ้งของสกปรกลงในแม่น้ำหรือ

ที่สาธารณะ ห้ามพระภิกษุตัดต้นไม้ ทำลายป่า ห้ามฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนสัตว์ ให้มีเมตตา กรุณา เป็นต้น บนพื้นฐานหลักธรรมเพื่ออนุรักษ์ต่อธรรมชาติ

การจัดการน้ำตามแนวทางปฏิจกสมุปบาท

ปฏิจกสมุปบาท หมายถึงสภาวะที่ธรรมทั้งหลายอาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้นสภาวะธรรมหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเงื่อนไข คือ (1) การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน (2) ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมกัน (3) การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้น (4) สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นหรือดับไป เพราะการมีเงื่อนไขและหมดเงื่อนไขจะชี้ชัดลงไปตายตัวไม่ได้ แล้วแต่เงื่อนไขที่กำหนดขึ้นมา (5) ทฤษฎีหรือหลักธรรมว่าด้วยการเกิดทุกข์ คือ “อนุโลมปฏิจกสมุปบาท” และการดับทุกข์ “ปฏิโลมปฏิจกสมุปบาท” (6) ทฤษฎีอธิบาย “กฎแห่งเหตุปัจจัยสัมพันธ์” ที่สภาวะธรรมปรากฏขึ้นพร้อมกันและอาศัยกันและกันจึงปรากฏขึ้นได้ถ้าสภาวะธรรมส่วนใดไม่ปรากฏขึ้น สภาวะธรรมอีกส่วนหนึ่งก็ไม่ปรากฏขึ้นเช่นกัน ซึ่งสภาวะธรรมทั้งหลายต้องอาศัยสภาวะเงื่อนไขซึ่งกันและกันจึงเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไป ตามลำดับอย่างต่อเนื่อง

พระพุทธเจ้าทรงมีทศนะว่า พืชทุกชนิดมีค่าเท่ากับสัตว์ทั้งหลายควรแก่การดูแลทะนุถนอมไม่น้อยไปกว่าสัตว์ ในพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเป็นศีลห้ามพระสงฆ์ทำลายต้นไม้ หรือพรากของเขียว ภูตคาม ทุกชนิด ห้ามมิให้ขุดดิน ห้ามถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงบนต้นไม้ หรือในแม่น้ำลำธาร เป็นต้นทรงบัญญัติสิกขาบทคุ้มครองพืชแห่งภูตคามวรรคว่า “เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะพรากภูตคาม” ปรากฏภูตคามในที่นี้หมายถึงการทำให้พืชตายทุกวิธี ไม่ว่าจะถอน โคน ตัดหรือเด็ดก่อนบัญญัติสิกขาบทนี้ พระองค์ตรัสกับภิกษุที่ขอบโค่นไม้มาสร้างที่อยู่อาศัยว่า “ดูกร โฆฆบุรุษทั้งหลาย โฉนพวกเธอจึงได้ตัดเองบ้าง ให้คนอื่นตัดบ้าง ซึ่งต้นไม้ เพราะคนทั้งหลายสำคัญในต้นไม้ว่ามีชีวิตะ”

พระองค์พยายามเน้นให้พระสงฆ์เป็นผู้นำแห่งการปฏิบัติตนในแง่การอนุรักษ์น้ำไม่กระทำการใดอันจะเป็นแบบอย่างแห่งการทำลายน้ำในลักษณะเป็นวงกว้างดังสิกขาบทในพระวินัยว่าครั้งหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงติเตียนพระภิกษุสังฆคณิสสรซึ่งเล่นน้ำอยู่ในแม่น้ำอจิรวดีความว่า

“ภิกษุทั้งหลายโฉนเหล่าพวกเธอจึงได้เล่นน้ำกันการกระทำของพวกเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใสแล้ว หรือเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

ทรงบัญญัติสิกขาบท” ว่า “.....เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะกรรมคือหัวเราะในน้ำ”

มีอธิบายความว่า ธรรมคือหัวเราะในน้ำนั้น ได้แก่ น้ำลึกลับซอซอทำขึ้นไป ภิกษุมิความประสงค์จะรื่นริง ดำลงก็ดี ผุดขึ้นก็ดี วายไปก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนึ่ง ในศาสนพิธี พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้แม่น้ำทำสังฆกรรมได้ หรือที่เรียกว่า “โบสถ์น้ำ” (อุททุกเขปสีมา) ซึ่งมีประโยชน์โดยอ้อมด้วย ทำให้บริเวณนั้นดูสะอาด เป็นสวนธรรมชาติไปด้วย ทำให้ต้นไม้ได้รับการบำรุง เป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์ป่าชนิดต่างๆ และนกนานาพันธุ์ นอกจากนี้ ทำให้วัดกลายเป็นเขตภัยทานสำหรับ ปลา เต่า และสัตว์น้ำชนิดต่างๆ

การจัดการน้ำตามแนวทางอริยสัจ 4

ปรากฏการณ์มหาอุทกภัยในปี พ.ศ.2554 คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเหตุผลเกี่ยวกับ “ปรากฏการณ์แห่งธรรมชาติ”(Natural Phenomenon)ยังคงดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลให้ธรรมชาติขาดความสมดุล อาทิ การตัดไม้ทำลายป่า การเผาป่า การทำลายระบบนิเวศของป่า การสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำไหล การบริหารจัดการน้ำอย่างไม่

ถูกวิธี การทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น ความไม่รู้เกี่ยวกับกฎและภัยธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้น คือ “อวิชชา”(Ignorance) ความอับปัญญา ความไม่ถึงพร้อมด้วยปัญญา (ปัญญาสัมปทา) เป็นเหตุทำให้เกิดความหลงใหลใฝ่ฝัน “โมหจริต” (Delusion) โมหันธ์-มีตนด้วยความหลง คือ ผู้มีความประพฤติปกติหนักไปทางเขลาทางมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การขาดสติสัมปชัญญะ” หรือ “ขาดสติปัญญา” นอกจากนี้ อาจเกิด “อคติ 4”(Bias) หมายถึง ความลำเอียงความไม่เที่ยงธรรม ความประพฤติที่ผิด หรือคิดในสิ่งที่ผิดเสมอ ได้แก่ (1) ฉันทาคติคือ ลำเอียงเพราะชอบ(2) โทสาคติคือ ลำเอียงเพราะชัง (3) โมหาคติคือ ลำเอียงเพราะหลง พลาดผิดเพราะเขลาและ(4)ภยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัวภัยนำไปสู่มีฉันทิภักฐิ” คือ ความเห็นผิด ความเห็นที่ไม่นำไปสู่ความพ้นทุกข์เรียกว่า”มีฉันทิภักฐิ” (ความเห็นผิด) แทนที่จะเป็น “สัมมาทิภักฐิ”

หลักอริยสัจ 4 ของพระพุทธเจ้า ซึ่งหมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ อริยสัจ มีอยู่สี่ประการ คือ

1) ทุกข์ คือ สภาพที่บีบคั้น สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น

2) สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา-ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์, ภูตตัณหา-ความทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วย ภาวทิภักฐิหรือสัสสตทิภักฐิ และ วิภวตัณหา-ความทะยานอยากในความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยวิภวทิภักฐิหรืออุจเฉททิภักฐิ

3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือ ดับตัณหาทั้ง 3 ได้อย่างสิ้นเชิง

4) มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มรรคอันมีองค์ประกอบอยู่แปดประการ คือ 1. สัมมาทิภักฐิ-ความเห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ-ความดำริชอบ 3. สัมมาวาจา-เจรจาชอบ 4. สัมมากัมมัตตะ-ทำการงานชอบ 5. สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ 6. สัมมาวายามะ-พยายามชอบ 7. สัมมาสติ-ระลึกชอบ และ 8. สัมมาสมาธิ-ตั้งใจชอบ ซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" หรือทางสายกลาง

พุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาองค์ความรู้แห่งปัญญาญาณ (Intellectualism) เพื่อการหยั่งรู้สภาวะธรรมต่างๆ ให้รู้ได้อย่างเท่าทันความเป็นจริงตามธรรมชาติ โดยมุ่งการพัฒนา “จิตอันทรงศักยภาพ” (Potential Mind) ที่เป็นระบบ ระเบียบ มีเหตุผล และเร้าคุณธรรม

คนทั่วไปได้สั่งสมความเคยชินให้จิตมีนิสัยแห่งการคิดในแนวทางของการสนองตัณหาหรือคิดโดยมีความไม่ชอบใจเป็นพื้นฐานมาเป็นเวลายาวนาน วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการจะเป็นเครื่องฝึกสร้างนิสัยใหม่ให้แก่จิต พระพรหมคุณาภรณ์ ได้เสนอวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำไว้ 1๐ วิธี คือ (1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (2) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ (3) วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา (4) วิธีคิดแบบแก้ปัญหาหรือวิธีคิดแบบอริยสัจสี่ (5) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย (6) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก คือ มองให้ครบทั้งข้อดี ข้อเสีย และทางแก้ไขหาทางออกให้หลุดรอดปลอดพ้นจากข้อบกพร่องต่างๆ (7) วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา (8) วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม (9) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน และ (1๐) วิธีคิดแบบวิภังชวาท หมายถึง การพูดแยกแยะจำแนกแจกแจง แลกเปลี่ยนแบบวิเคราะห์ เป็นการมองแสดงความจริง

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการน้ำในวิถีชุมชนล้านนา

หลักพุทธธรรมอภิธานิยธรรม 7 ที่ใช้บริหารจัดการน้ำ

อภิธานิยธรรม คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียว ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในหมู่มนุษย์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักประยุกต์ใช้ธรรมะในทางการเมืองการปกครอง เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์ และเกิดความสามัคคีในสังคมสืบไป การปกครองทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอาณาจักร หรือ ฝ่ายศาสนจักร หากมีคุณธรรม 7 ข้อดังนี้

ที่ชื่อว่า อภิธานิยธรรม แล้ว ก็จะมีแต่ความเจริญ มีความสามัคคี เป็นปึกแผ่นแน่นหนา ศัตรูไม่สามารถทำลายได้ถ้าเราจะส่งเสริมให้ระบอบประชาธิปไตยมั่นคง เกิดเป็นคุณประโยชน์ใหญ่หลวงต่อชาติบ้านเมือง ควรพร้อมเพรียงกันยึดแนวหลักอภิธานิยธรรม 7 ประการ หากสามารถปฏิบัติได้โดยพร้อมเพรียงกันแล้ว การเมืองจะกลายเป็นการเมืองบริสุทธิ์ แก้ปัญหาของชาติได้สำเร็จ เป็นแบบอย่างการเมืองดีเด่นที่โลกจะชื่นชมยินดีมาก

1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ สมาชิกทุกคนในชุมชนควรมีการศึกษาหรือและจัดประชุมอยู่เป็นประจำในเรื่องการดูแล รักษา และจัดการแหล่งน้ำที่ยั่งยืน เพื่อประโยชน์ร่วมของชุมชน

2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ การเริ่มประชุม และเลิกประชุมอย่างพร้อมเพรียงเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนสามัคคี เดินตามแนวทางเดียวกัน ในเรื่องของการจัดการน้ำ ก็เช่นเดียวกัน หากชุมชนมีความสามัคคีก็จะทำให้การจัดการน้ำทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม การจัดการน้ำมีหลักการที่สำคัญข้อหนึ่ง คือ สมาชิกในชุมชนต้องรักษาภาวะเยี่ยงและข้อบังคับในการใช้น้ำอย่างเคร่งครัด ทุกคนต้องทำตามข้อตกลงที่ได้ทำร่วมกันไว้ และต้องไม่ละเมิดกฎเหล่านั้น

4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง ควรจัดตั้งผู้นำที่เป็นที่เคารพของคนในชุมชน อาจจะเป็นพระ หรือผู้อาวุโส เป็นที่ปรึกษาในการบริหารจัดการน้ำ เนื่องด้วยท่านเป็นบุคคลที่ได้รับการนับถือ และเป็นผู้นำจิตใจของคนในชุมชน สามารถทำให้การบริหารจัดการน้ำเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) บรรดากุลสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออูดคร่ำซึ้งใจ ควรให้สิทธิทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ ไม่ว่าจะเป็นสตรีหรือเด็ก ควรรับฟังและเคารพความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนทุกภาคส่วนในสังคม

6) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมมิภลิตีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป ต้องเคารพธรรมชาติ คือ ป่าและน้ำ รักษาไว้ ไม่ควรทำลาย

7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก เคารพและให้เกียรติผู้หลักผู้ใหญ่และพระสงฆ์ที่เป็นที่ปรึกษาในชุมชน

ประเด็นหลักอภิปรายนิยธรรม 7 ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีซึ่งหลายผู้ปกครองรัฐ โดยระบอบสามัคคีธรรม (republic) ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือแยกให้แตกสามัคคีที่ใช้บริหารจัดการน้ำและยังปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร ซึ่งชุมชนล้านนาสามารถนำมาปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในชุมชนได้

มหาปรินิพพานสูตร พระผู้มีพระภาครับสั่งกับท่านพระอานนท์ว่า ดูรอกานนท์ เธอจงสั่งให้ภิกษุทุกรูป ซึ่งอยู่อาศัยพระนครราชคฤห์ ให้มาประชุมกันในวันอุฏฐานสาลา ท่านพระอานนท์รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว สั่งให้ภิกษุทุกรูปซึ่งอยู่อาศัยพระนครราชคฤห์ ให้มาประชุมกันในวันอุฏฐานสาลา แล้วจึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอานนท์นั่งเรียบร้อยแล้วได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว ขอพระองค์ทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิดฯ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงลุกจากอาสนะ เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานสาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นประทับนั่งแล้ว รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลายเราจักแสดงอภิปรายนิยธรรมทั้ง 7 แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

- 1) ดูภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุหมั่น ประชุมกันเนื่องๆ อยู่เพียงใดพึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเพียงนั้น
- 2) ดูภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักพร้อมเพียงกันประชุม จักพร้อมเพียงกันเลิกประชุมและจักพร้อมเพียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์พึงกระทำอยู่เพียงใดพึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว
- 3) ดูภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้แล้วจักไม่ถอนสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้แล้ว จักสมทานประพตติอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่ได้บัญญัติไว้แล้ว อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเพียงนั้น
- 4) ดูภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุผู้เป็นเถระ ผู้รัตตัญญู บวชนาน เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก และจักเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้นอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเพียงนั้น
- 5) ดูภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่ลุอำนาจแก่ตัณหาอันจะก่อให้เกิดภพใหม่ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้วอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเพียงนั้น
- 6) ดูภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้ยินดีในเสนาณะป่า อยู่เพียงใดพึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเพียงนั้น

ผู้นำองค์กรจึงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติในการบริหารจัดการองค์กรเป็นเลิศ สิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือเรื่องของ “ธรรมาภิบาล” มีหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่หมวดหนึ่งเป็นธรรมะในหมวดมที่ 7 เรียกว่า “อภิปรายนิยธรรม 7” ธรรมะหมวดนี้ให้ความหมายในหมวดหัวข้อธรรมว่า “ธรรมอันเป็นเหตุแห่งความไม่เสื่อม” หรือหมายความว่า “ไม่เป็นเหตุแห่งความหายนะ” (ทานิยธรรม) คือ ผู้ใดประพฤติปฏิบัติแล้วก็มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างเดียว ธรรมะหมวดดังกล่าวนี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงเป็นอุทธาหารณ์ให้แก่เหล่าพระภิกษุสงฆ์เป็นการปรารภเหตุของการแตกความสามัคคี ซึ่งมีผลให้ภคตริยแห่งแคว้นวัชชีต้องแตกทำลายเสีย

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตต้นเชิงสังคมล้านนาในสังคมวิถีใหม่”

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อาณาเขตให้กับพระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งกรุงราชคฤห์ธรรมะอันเป็นธรรมาภิบาลที่เรียกว่า “อปริหานิยธรรม” นั้น มีอยู่ 7 ประการ นายชิตบุรทัต กวีแห่งรัตนโกสินทร์ ได้รจนาไว้ในวรรณคดีเรื่อง สามัคคีเภทคำฉันท์ ถึงจริยาวัตรของกษัตริย์ลิจฉวี ซึ่งประพฤติปฏิบัติธรรม “อปริหานิยธรรม 7” เป็นธรรมาภิบาลขององค์กร ดังนี้

หนึ่ง เมื่อมีราชกิจใด	ปรึกษากันไป
บว้ายบ่นายขุนนวม	
สอง ย่อมพร้อมเล็กพร้อมประชุม พร้อมพรักพรคคุม	
ประกอบ ณ กิจ ควรทำ	
สาม นั้นยึดมั่นในสัสม	มาจาริตจำ
ประพุดติมิตัดัดแปลง	
สี่ใครเป็นใหญ่ได้แจง	โหวาทศาสน์แสดง
กียอมและน้อมบูชา	
ห้า นั้นอันบุตรภริยา	แห่งใครไป
ปรารภประทุษข่มแหง	
หก ที่เจตีย์คนเกรง	มีย่าย่าแยง ก็เซ่น
ก็สรวงบวงพลี	
เจ็ด พระอรหันต์อันมี	ในรัฐวัชชี
ก็คุ้มก็ครองป้องกัน	

หากจะวิเคราะห์ “อปริหานิยธรรม 7” ซึ่งกษัตริย์แห่งแคว้นวัชชีซึ่งรวมกันเรียกว่ากษัตริย์ลิจฉวี ใช้เป็น “ธรรมาภิบาล” ในการบริหารองค์กรแล้ว พบว่า ธรรมะทั้ง 7 ข้อนั้นเป็นข้อปฏิบัติซึ่งจะเสริมสร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันอย่างมั่นคงในองค์กรใด ๆ ก็ตามที่ประพฤติได้อย่างสม่ำเสมอและมั่นคง

หลักพุทธธรรมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำ โดยแยกออกแต่ละ 7 ประเด็นเพื่อทำความเข้าใจให้ดียิ่งขึ้น ดังนี้

1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ถือเป็นธรรมที่ปฏิบัติแล้วจักไม่นำไปสู่ความเสื่อม จักไม่เกิดความหายนะแห่งองค์กร คือ จะมีแต่ความเจริญ ในหัวข้อเรื่องการประชุม ในหนังสือ การคณะสงฆ์และการพระศาสนาซึ่งจะได้ยกมาเป็นความรู้และเพื่อเป็นข้อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำ กล่าวคือ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ดังนี้

จากการศึกษากล่าวได้ว่าการประชุมกันเนื่องนิตย์นั้นพอสรุปโดย 6 ลักษณะ

ลักษณะที่ 1 การประชุมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำ

- 1) การประชุมปรึกษาหารือพิจารณาหรือเพื่อรับทราบ
- 2) ประชุมชี้แจง สั่งการ มอบงานหรือนโยบาย
- 3) ประชุมอบรม เชิงวิชาการ หรือเชิงปฏิบัติการ
- 4) ประชุมสัมมนา
- 5) ประชุมปฏิบัติการกิจ

6) ประชุมสังสรรค์หรือสร้างสรรค์ความสามัคคี

ลักษณะที่ 2 การประชุมที่จัดขึ้นบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำ

- 1) เพื่อแนะนำชี้แจงเรื่องหนึ่งๆ ที่ควรแนะนำชี้แจง
- 2) เพื่อสั่งการในเรื่องที่ควรสั่งการ
- 3) เพื่อมอบงานใด ๆ ให้รับไปปฏิบัติ
- 4) เพื่อให้รับทราบนโยบาย

ลักษณะที่ 3 การประชุมที่จัดขึ้นบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำเพื่อให้รวดเร็ว

- 1) เพื่ออบรมให้ได้รับความรู้ในเชิงวิชาการ
- 2) เพื่อฝึกอบรมให้เกิดทักษะในการปฏิบัติการ

ลักษณะที่ 4 การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น เรื่องใดเรื่องหนึ่งทั้งที่อยู่ในงาน รับผิดชอบหรือเรื่องโดยทั่วไปเพื่อหาข้อสรุป แต่ผลของการประชุมเป็นเพียงข้อเสนอแนะ ผู้เกี่ยวข้องจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ เพื่อให้รับทราบนโยบาย

ลักษณะที่ 5 การประชุมที่ร่วมกันกระทำกรณียกิจ ทั้งที่อยู่ในความ รับผิดชอบ ทั้งในกรณียกิจทั่วไป

ลักษณะที่ 6 หมายถึง การประชุมพบปะสังสรรค์ เพื่อ

- 1) เพื่อให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียวกัน
- 2) เพื่อให้เกิดพลังแห่งความสมัครสมานสามัคคีการประชุมทุกลักษณะ ย่อมมีวัตถุประสงค์เป็น 6

คือ

- 1) เพื่อยุติหรือชี้ขาดปัญหาใด ๆ
- 2) เพื่อให้รับทราบนโยบาย คำชี้แจง คำสั่ง หรือแนวการปฏิบัติ
- 3) เพื่อพัฒนาทางวิชาการและการปฏิบัติ
- 4) เพื่อวิจัยข้อมูลและหาข้อสรุป
- 5) เพื่อดำเนินภารกิจในความรับผิดชอบ
- 6) เพื่อสร้างสรรค์ความสามัคคีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำได้ 2 คือ
 - (1) เพื่อป้องกันความเสื่อม
 - (2) เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้า

พุทธธรรมอธิบายพิธีกรรมการประชุมกันเนื่องกันโดย 6 ลักษณะเป็นการป้องกันความเสื่อม และ เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้า จึงนับว่าพิธีกรรมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำนั้นควรค่าแก่การที่จะเป็น ที่สนใจ ในการนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติและยังจัดเป็นพุทธธรรมธรรมาภิบาลในองค์กรที่ทรงคุณค่ายิ่ง

และยังกล่าวอีกได้ว่า ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ให้ไว้ และดูเหมือนคนทำงานในยุคสมัยนี้ ก็ นิยมการประชุมกันเป็นนิตย เพราะเป็นการได้พูดคุยกันบ่อย ๆ งานก็จะก้าวหน้าไปด้วยดี นอกจากนี้การประชุมกัน เนื่องนิตยยังเป็นการสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนความรู้ ระดมสติปัญญาในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือเพื่อ หาทางแก้ไขปัญหายาก ๆ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงรักษาองค์กร ให้มีอุดมการณ์ร่วมกันในระยะยาว ทั้งนี้

เพราะการรวมกันอยู่อย่างพร้อมหน้าพร้อมตา จะทำให้ สมาชิกขององค์กรเกิดความรู้สึกที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. รู้สึกว่าตนเป็นเจ้าขององค์กร
2. รู้สึกว่าตนมีโอกาสในการสร้างสรรค์องค์กร
3. รู้สึกว่าตนเป็นผู้รับผิดชอบองค์กร

องค์กรใดที่สมาชิกมีความรู้สึกที่ดีทั้ง 3 ประการนี้ย่อมจะนำไปสู่ความมีอุดมการณ์ เป็นหนึ่งเดียวกัน และพร้อมที่จะพิทักษ์ปกป้องรักษาองค์กร อย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถ แม้แต่ชีวิตก็อุทิศให้กับองค์กรได้ นี่คือนิยามของการประชุมร่วมกันอย่างสม่าเสมอ ของหมู่สงฆ์ ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนา มีความมั่นคงอยู่ในโลกนี้ยาวนานกว่าสองพันห้าร้อยปี แล้ว

จากการศึกษาการหมั่นประชุมกันเนื่องเนติย์ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมถึงการพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร และโดยเฉพาะการประชุมนั้นจะต้องเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ไม่นำมาซึ่งมาเบียดเบียนหรือร้ายฉานใช้บริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำ

2. พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม

อธิปหานิยธรรมข้อที่ 2 พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่จะพึงทำ ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะทั้ง 3 วาระนี้ คือการแสดงออกถึงเอกภาพของหมู่คณะ หรือความพร้อมใจเป็นหนึ่งเดียวกันของสมาชิกทั้งหมู่คณะ ยินดีเต็มใจที่จะร่วมเป็นร่วมตายกันทั้งในยามทุกข์และในยามสุขเพื่อแบกรับภารกิจ ของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วงไปได้ตามเป้าหมายและกำหนดเวลา ขณะเดียวกันหากในยามใด ทั้งมีภัยอันตรายมากล้ากราย สมาชิกทั้งหมดต่างก็พร้อมใจกันพิทักษ์รักษาองค์กรให้ผ่านพ้น อุปสรรคและวิกฤตอันตรายไปได้อย่างปลอดภัยและสง่างาม โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ลำบากใด ๆ ทั้งสิ้นนี่คือเอกภาพแห่งความเป็นเอกภาพของหมู่คณะ ซึ่งทำให้องค์กร มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นยืนยาวมาจนถึงปัจจุบันพระเทพคุณาภรณ์ (โสภณโสภณจิตโต) ได้กล่าวถึงการประชุมพร้อมเพรียงกันไว้ว่าพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันปฏิบัติกิจของหมู่คณะ มีความรับผิดชอบร่วมกัน ดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียง และเมื่อถึงตอนทำงานก็ต้องทำงานของส่วนรวมให้ดีเมื่อมีการประชุมก็ควรร่วมกันประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมก็เลิกพร้อมกัน ไม่หนีประชุม รับผิดชอบประชุมก็อยู่จนเลิก ไม่ใช่รับเบียดประชุมเสร็จก็หายไป จะได้ว่าเราประชุมกันเรื่องอะไร มอบหมายภารกิจอะไร ให้ใครบ้าง จะได้ติดตามงานกันได้ถูกต้อง ซ่อนนี้ทำได้ (แต่ยาก) องค์กรไหน ๆ ก็เข้มแข็ง

3. ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม

การไม่บัญญัติสิ่งขัดต่อบัญญัติเดิมไว้ว่า ข้อนี้สำคัญ เพราะพูดถึงวัฒนธรรมขององค์กร ว่าสิ่งไหนดีงาม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมที่ดีของบ้านเมือง ของชาติขององค์กร ซึ่งสืบทอดกันมานั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะนั่นคือความเป็นชาติเป็นเอกลักษณ์ หรือสัญลักษณ์ ถือเป็นธรรมาภิบาลอันสำคัญขององค์กรนั้นย่อมเข้มแข็งและแกร่งได้นานการไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิมไว้ว่า สิกขาบททุกข้อที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ใคร ๆ ไม่พึงถอน คือไม่ตัดออก ไม่ยกเลิก แม้บางข้ออาจไม่เหมาะสมแก่กาลสถานที่ก็มีพระพุทธาณุญาตพิเศษไว้แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องถอนสิกขาบทใด ๆ ทั้งสิ้น เหมือนกฎหมายทางพระราชอาณาจักร ใคร ๆ ไม่พึงถอน เพราะถ้าต่างคนต่างเลิกถอนสิกขาบท

ที่ทรงบัญญัติไว้ ตามความต้องการของตน ๆ ผลสุดท้ายไม่มีอะไรเหลือเป็นหลักไว้ควบคุมหมู่คณะ พระศาสนาก็ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เหมือนกฎหมาย ถ้าต่างคนต่างถอนที่ละมาตรา ไม่ซ้าก็หมดประเทศชาติบ้านเมืองไม่มีกฎหมาย ก็เหมือนบ้านเรือนไม่มีชื่อไม่มีแป ก็แม้แต่พิณาสอดคดคล้องพระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) ได้กล่าวถึงการไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมันตามสิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ว่า สำหรับข้อนี้ถือเป็นความมั่นคงสูงสุดของพระพุทธศาสนา เปรียบเหมือนประเทศชาติจะมั่นคงสูงสุดก็ต้องมีบทบัญญัติที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นแม่บทกฎหมายสูงสุดที่ทุกคน ต้องยึดถือปฏิบัติตามนั้น ใครจะละเมิดมิได้ จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงตามใจชอบมิได้ เพราะรัฐธรรมนูญคือโครงสร้างของระบอบการปกครองประเทศ การแก้ไขรัฐธรรมนูญตามใจชอบ ก็คือการทำลายโครงสร้างระบอบการปกครองของประเทศโดยตรง ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ไร้ระเบียบวินัยขึ้นในสังคมและประเทศชาติ อันจะนำพาบ้านเมืองไปสู่ ความล่มสลายในที่สุด พระธรรมวินัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมอบไว้ให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ก็เปรียบ ได้กับรัฐธรรมนูญของพระพุทธศาสนา การแก้ไขเปลี่ยนแปลงพระธรรมคำสอนตามใจชอบ ย่อมเป็นการทำลายโครงสร้าง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นเหตุให้เกิดการ ปฏิบัติผิด ๆ ขึ้นในหมู่สงฆ์ ซึ่งจะยังผลให้พุทธบริษัททั้งหลาย สิ้นศรัทธาในพระพุทธศาสนา แล้วเกิดสิ่งเลวร้ายตามมาอีกมากมาย จนกระทั่งทำให้พระพุทธศาสนา ต้องสูญหายไปจากโลกนี้โดยปริยาย ดังนั้น หมู่ทั้งหมดจำเป็นต้องตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้ครบถ้วน ทั้ง 3 ประการ คือ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวทชนิดอภิวินัยเป็นเดิมพัน เพื่อให้ประจักษ์แจ้งในอริยมรรค อริยผล ระดับต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาด้วยตนเอง แม้เพียงระดับต้นก็ตาม ซึ่งย่อมจะสามารถค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้ยืนยงมั่นคงต่อไปได้โดยไม่อันตรธานหายไปจากโลกนี้คือ อานาภาพของการรักษาพระธรรมวินัยไว้ด้วยการศึกษาและปฏิบัติของ หมู่สงฆ์พร้อมกันทั้งแผ่นดิน ซึ่งจะยังผลให้พระพุทธศาสนา มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นจากการ ทำหน้าที่เผยแผ่อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ของหมู่สงฆ์ การไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิมนั้น จะต้องมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนให้ทุกคนปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ผู้บริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำหรือผู้ที่มีอำนาจจะต้องไม่ทำการยกเลิก หรือตั้งบัญญัติอื่นให้ขัดต่อของเดิม แต่หากการตั้งกฎใหม่ขึ้นมาแล้วเอื้อต่อของเดิมก็สามารถกระทำได้

4. มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา

การให้ความเคารพนับถือต่อบังคับบัญชา ไว้ว่า องค์กรใด ๆ ย่อมมีผู้นำหากเราให้เกียรติผู้นำ เชื่อฟังกัน ปฏิบัติตามความคิด (ที่ดีที่ถูกต้อง) ของผู้นำ เดินไปในกรอบในทิศทางเดียวกัน ไม่หลบหลู่ผู้นำ ความมั่นคงในองค์กรก็เกิดขึ้นเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเจริญก้าวหน้าในอาชีพ โดยอาจส่งไปอบรม สัมมนา ค้นคว้าวิจัยสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคนได้ทำงานที่เหมาะสมแก่ตนทั้งด้านความสามารถ และบุคลิกภาพ เพื่อให้ทำงานได้ด้วยดี และมีความสุขในงาน สื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างชัดเจน เมื่อต้องการให้ทำงานใด หรือปฏิบัติอย่างไร และหลีกเลี่ยงการสื่อสาร ทางเดียวให้มากที่สุด รักษาผลประโยชน์ของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้ทุกคนอยู่ได้อย่างไม่ลำบาก และเป็นสุข ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเสียสละ และทำประโยชน์ให้หน่วยงานเพิ่มขึ้นยกย่องผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปรากฏแก่ผู้อื่นเมื่อเขาทำดี แต่เมื่อมีสิ่งผิดพลาดเกิดขึ้นควรเชิญเข้าพบ พูดคุยกันเป็น การส่วนตัว ในบรรยากาศของความจริงใจทางคณะสงฆ์อธิการธรรมข้อที่ 4 ให้ความเคารพภิกษุที่เป็นประธานสงฆ์ และรับฟังถ้อยคำของท่าน สำหรับข้อนี้มุ่งใช้การเคารพนับถือซึ่งกันและกันเป็นหัวใจในการปกครองสงฆ์กล่าวคือ ในพระภิกษุสงฆ์หมู่หนึ่ง ๆ ที่บวชกันมานาน จะประกอบด้วยสมาชิก 4 ประเภท คือ 1)พระเถระผู้บวชมานานและมีอายุมาก 2)

พระเถระผู้มีพรชามาก 3) พระอุปัชฌาย์ ผู้เป็นสังฆบิดร 4) สังฆปริณายกผู้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหัวหน้า และมีอำนาจในการปกครองสงฆ์หมู่ นั้น การที่สงฆ์ยังปกครองกันอยู่ได้ก็เพราะอาศัยความเคารพอยู่ 2 สถานะ คือ 1) ในด้านการปกครอง ก็อาศัยความเคารพนับถือเชื่อฟังตามฐานะของท่านผู้มีอำนาจที่ได้รับการ แต่งตั้งนั้น 2) ในด้านความประพฤติ ก็อาศัยความเคารพเชื่อฟังท่านผู้มีอายุพรรชามากกว่า ผู้สามารถเป็นต้นแบบความประพฤติให้กับเรา ได้ ดังนั้น การปฏิบัติด้วยความเคารพนับถือ และเชื่อฟังถ้อยคำของพระเถระผู้ใหญ่เช่นนี้ย่อมทำให้การปกครองสงฆ์มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง เพราะมีพระเถระผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ เป็นต้นแบบด้านความประพฤติ เป็นผู้ชี้แนะ และเป็นต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรม เพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน นี่คือนานภาพของการปฏิบัติต่อกัน ด้วยความเคารพ และให้เกียรติ ซึ่งกันและกัน ย่อมทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นสอดคล้องวงศิน อินทสระ ได้กล่าวถึง การให้ความเคารพต่อเพศสตรีไว้ว่า ข้อนี้สำคัญมิใช่น้อยเพราะเตือนเพราะห้ามมิให้ล่วงเกินบุตรภริยาของใคร เรื่องบุตรภริยาของผู้ร่วมงาน ของคนอื่น ควรให้เกียรติกัน ไม่นินทาว่าร้าย หรือพูดถึงกันในทางไม่ดี เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องสำคัญในองค์กรใด ๆ ก็ตาม หากเว้น หากละ ไม่ปฏิบัติเช่นนี้เสียได้ ย่อมมีแต่ความสงบ ย่อมมีแต่ความสามัคคี อย่าลืมนึกว่า ลูกเมีย มีอิทธิพลต่อจิตใจของทุกคน การให้ร้าย การนินทาว่ากล่าว มีผลกระทบต่อผู้นำและบุคลากรในองค์กร องค์กรใดมีเรื่องเช่นนี้มาก ๆ ย่อมขาดความมั่นคงการให้ความเคารพต่อเพศสตรี ไว้ว่า ไม่ทำไม่พูด ไม่คิดอะไรตามอำนาจของความอยาก อันธรรมาปถุชนทุกคนยังมีตัณหา คือ ความอยากจึงจำเป็นต้องระวังตน คอยข่มจิตตน อดทนต่อความอยาก ไม่ปล่อยจิตให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจความอยากนั้นเมื่อควบคุมจิตได้ ก็ไม่ทำไม่พูด ไม่คิดด้วยอำนาจความอยาก ก็เชื่อว่าไม่ลู่ออำนาจแก่ความอยาก ก็มีแต่ความเจริญกล่าวได้ว่า ทุกคนที่อยู่ในองค์กรเดียวกันจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการให้เกียรติต่อเพศสตรี โดยการไม่ทำร้าย ไม่ประพฤติดันในทางชู้สาว ไม่กดขี่ทางเพศซึ่งจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อองค์กร

หลักธรรมข้อนี้สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำป่าสักให้เกิดความมีประสิทธิภาพดังนั้นการทำงานในหน่วยงานใด ๆ ก็ตามบุคลากรทุกคนทุกฝ่ายจะต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มศักยภาพ หากพบปัญหาใด ๆ ก็ยังมีบุคคลอื่นภายในองค์กรที่มีความรู้ความสามารถความถนัดที่แตกต่างกันไป การวางตนให้เหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ของตนเองย่อมทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อกัน การยอมรับนับถือซึ่งกันและกันย่อมทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานที่ดีและมีประสิทธิภาพเป็นองค์กรที่ดีและมีความสุขในการทำงาน

5. ให้ความเคารพต่อเพศสตรี

การให้ความเคารพต่อเพศสตรีไว้ว่าข้อนี้สำคัญมิใช่น้อยเพราะเตือนเพราะห้ามมิให้ล่วงเกินบุตรภริยาของใคร เรื่องบุตรภริยาของผู้ร่วมงาน ของคนอื่น ควรให้เกียรติกัน ไม่นินทาว่าร้าย หรือพูดถึงกันในทางไม่ดี เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องสำคัญในองค์กรใด ๆ ก็ตาม หากเว้น หากละ ไม่ปฏิบัติเช่นนี้เสียได้ ย่อมมีแต่ความสงบ ย่อมมีแต่ความสามัคคี อย่าลืมนึกว่า ลูกเมีย มีอิทธิพลต่อจิตใจของทุกคน การให้ร้าย การนินทาว่ากล่าว มีผลกระทบต่อผู้นำและบุคลากรในองค์กร องค์กรใดมีเรื่องเช่นนี้มาก ๆ ย่อมขาดความมั่นคง

การให้ความเคารพต่อเพศสตรี ไว้ว่า ไม่ทำ ไม่พูด ไม่คิดอะไรตามอำนาจของความอยาก อันธรรมาปถุชนทุกคนยังมีตัณหา คือ ความอยากจึงจำเป็นต้องระวังตน คอยข่มจิตตน อดทนต่อความอยาก ไม่ปล่อยจิตให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจความอยากนั้นเมื่อควบคุมจิตได้ ก็ไม่ทำ ไม่พูด ไม่คิดด้วยอำนาจความอยาก ก็เชื่อว่าไม่ลู่ออำนาจแก่

ความอยาก ก็มีแต่ความเจริญดังนั้นได้ว่า ทุกคนที่อยู่ในองค์กรเดียวกันจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการให้เกียรติต่อเพศสตรี โดยการไม่ทำร้าย ไม่ประพฤติตนในทางชู้สาว ไม่กดขี่ทางเพศซึ่งจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อองค์กร

6. ให้ความเคารพต่อสถานที่

การให้ความเคารพต่อสถานที่ที่สำคัญของหน่วยงานไว้ว่า คนไทยส่วนมากนับถือถึงความสำคัญของสถานที่ที่อยู่ไม่ว่าจะเป็นบ้านหรือที่ทำงาน หากใครไม่เชื่อถือ ใครดูถูกของที่คนอื่นในองค์กรเขาเชื่อถือ หรือเช่นไหว้บูชากราบไหว้อยู่ก็ต้องเกิดอาการขัดใจกัน องค์กรก็อยู่ไม่ได้ ข้อนี้หมายรวมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และศาสนา ซึ่งคนในองค์กรจักต้องให้เกียรติกัน ไม่หลบหลู่ของของใคร ถือเป็นธรรมาภิบาลที่ต้องใช้จิตวิทยาเข้ามาช่วยเป็นอย่างยิ่งทุกสถานที่ที่มีสิ่งที่สำคัญและเป็นที่เคารพบูชาของคนในองค์กรนั้นๆ ดังนั้นทุกคนจะต้องให้ความเคารพ ไม่ดูหมิ่น หรือหลบหลู่

7. ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน

การให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือนไว้ว่า ในองค์กรแต่ละแห่งในบ้านเมืองในชาติ แต่ละชาติย่อมมีคนดี คนอาวุโส มีคนสำคัญ ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อองค์กรนั้น ๆ บุคคลเหล่านี้ ถือเป็นหลักขององค์กร ซึ่งเป็นขุมความคิด ขุมประสบการณ์เป็นสิ่งอันทรงคุณค่าขององค์กร ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ก่อให้เกิดรากฐานอันมั่นคงขององค์กร การต้อนรับและสร้างความประทับใจและค่านิยมแก่ผู้ที่มาเยือนได้ว่า ควรจัดสถานที่ให้เหมาะสม ให้ความเอาใจใส่ต่อผู้มาติดต่อ การเตรียมการล่วงหน้าสำหรับผู้มาติดต่อ ควรเตรียมเอกสารให้พร้อม การต้อนรับผู้มาติดต่อที่นัดหมายไว้ล่วงหน้า ควรเอ่ยชื่อได้อย่างถูกต้อง การสนทนากับผู้มาติดต่อ ควรสนทนาในเรื่องต่างๆ ไป การแนะนำ(Introductions) การขัดจังหวะ ควรใช้วิธีการขัดจังหวะที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ การรักษาเวลานัดหมายไม่ให้ล่วงเลยเวลาจนเกินไป การขอเข้าพบของพนักงานในหน่วยงาน หากผู้บังคับบัญชาไม่ว่าง ควรบอกให้เขากลับไปยังแผนกของตนเองก่อน เมื่อผู้บังคับบัญชาว่างแล้วจึงโทรเรียก การต้อนรับผู้มาติดต่อที่มีได้นัดหมายไว้ล่วงหน้า ควรแสดงความเป็นมิตรเสมอ การปฏิเสธการขอเข้าพบ โดยการปฏิเสธอย่างสุภาพ การปฏิบัติเมื่อผู้มาติดต่อกลับ ควรจัดทำสมุดทะเบียนผู้มาติดต่อให้เรียบร้อย เพื่อเป็นหลักฐานประจำวันกล่าวได้ว่าการให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือนนั้น จะต้องให้ความเคารพอย่างจริงจัง มีการปฏิสัมพันธ์ พร้อมทั้งเชื่อฟังคำแนะนำจากท่านผู้รู้เหล่านั้นที่ได้มาเยือนถึงองค์กรของเรา ผู้นำจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหลักเอาหลักธรรมอภิธานยธรรม 7 มาปรับใช้กับการบริหารงาน โดยจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ให้ได้ครบทั้ง 7 ข้อ

สรุป

สถานการณ์ปัจจุบันทางด้านทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยนั้นกำลังอยู่ในขั้นวิกฤต เพราะมีการทำลายป่ากันเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็เพราะมีสาเหตุมาจากความไม่รู้และความอยากหรือตัณหาของมนุษย์ด้วยการนำเอาต้นไม้มาทำประโยชน์เพื่อสนองความต้องการ(ตัณหา)ของตนในรูปแบบต่างๆ ทำให้พื้นที่หรือจำนวนของป่าไม้ลดลงเป็นอย่างมาก ซึ่งผลจากการที่ป่าไม้ถูกทำลายนั้นก็ได้ออกให้เกิดผลกระทบต่อโลกและธรรมชาติมากมาย ทำให้มนุษย์ได้รับความเดือดร้อนและในประเทศไทยสถานการณ์ของพื้นที่ป่าไม้ก็ถูกทำลาย ไม่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ ของโลกมากนัก ซึ่งผลจากการทำลายป่า ก็ทำให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมมากมาย เช่น เกิดภาวะฝนแล้ง เกิดน้ำ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตต้นเชิงสังคมล้านนาในสังคมวิถีใหม่”

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทว่่มอย่างรุนแรง วิถีชุมชนล้านนากับการบริหารจัดการน้ำตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง เพื่อให้มนุษย์กับธรรมชาติสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดไป เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักความกตัญญูตวกเวที่ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าใจหลักปฏิจจสมุปบาทความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์โดยการไม่เบียดเบียนธรรมชาติ เพื่อเป็นการดูแล รักษาและป้องกันภัยที่จะเกิดแก่การบริหารจัดการ

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลวิทยุภุมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลปฐมภุมิ

(1) หนังสือ

กรมทรัพยากรน้ำ. คู่มือปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการน้ำและประสานมวลชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักส่งเสริมและประสานมวลชน, 2546.

เกษม จันทรแก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, 2530.

ชิต บุรทัต, สามัคคีภทาคำฉันท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 2510.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอู่่น). เครือข่าย: ธรรมชาติความรู้และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2547.

พระราชญาณวิสุสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล). ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2545.

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตทัศน์เชิงสังคมล้านนาในสังคมวิถีใหม่”

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระราชปัญญาภิกขุ (สุบิน เขมีย์). **ประมวลบทพระธรรมเทศนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, 2528.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ภิรมโม). **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.

พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). **ความรู้ประมาณ ฐานรากของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : พีพี พรินติ้ง, 2548.

ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์. **การประชุมอย่างสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินติ้ง, 2547.

วศิน อินทสระ. **หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมการพิมพ์, 2548.